
**PEDAGOGLARDA KREATIV YONDASHUVNI
SHAKLLANTIRISHDA TRIZ METODI IMKONIYATLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12664038>

Zokirov Farxod Baxovadin o'g'li

Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti 2-bosqich 22.124-guruh kursanti

Annotasiya

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ixtirochilik qobiliyatlarini rivojlantirish hamisha dolzarb mavzu hisoblanib kelingan. TRIZ metodi bolalarning kognitiv faolligini faollashtirishga, ijodkorlikning namoyon bo'lishi uchun motivatsion munosabatlarni yaratishga, o'quvchilar nutqining majoziy tomonini rivojlantirish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Natijada o'quvchilarda g'oyalar doirasi boyib boradi, so'z boyligi o'sadi, ijodiy qobiliyatlar rivojlanadi. Ushbu maqolada darslarda TRIZ dasturini qo'llagan holda, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy shakllari, TRIZ metodi imkoniyatlari, TRIZ metodi tamoyillari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar

TRIZ, texnologiya, nutq o'stirish, TRIZ resurslari, qobiliyat, usul, axborot, sinf, ta'lim, ta'lim-tarbiya, pedagog, kompyuter, ijodkorlik.

**POSSIBILITIES OF TRIZ METHOD IN FORMING CREATIVE
APPROACH IN EDUCATORS**

ABSTRACT

Development of inventive abilities of elementary school students has always been considered a heated topic. The TRIZ method helps to activate the cognitive activity of children, to create motivational relationships for the manifestation of creativity, and to create conditions for the development of the figurative side of students' speech. As a result, students' range of ideas is enriched, vocabulary grows, and creative abilities develop. This article talks about the modern forms of developing students' creative abilities, the possibilities of the TRIZ method, the principles of the TRIZ method, using the TRIZ program in classes.

Keywords

TRIZ, technology, speech development, TRIZ resources, ability, method, information, class, training, education, pedagogue, computer, creativity.

ВОЗМОЖНОСТИ МЕТОДА ТРИЗ В ФОРМИРОВАНИИ

КРЕАТИВНОГО ПОДХОДА У ПЕДАГОГОВ

АННОТАЦИЯ

Развитие изобретательских способностей учащихся начальных классов всегда считалось актуальной темой. Методика ТРИЗ способствует активизации познавательной деятельности детей, формированию мотивационных отношений для проявления творчества, созданию условий для развития образной стороны речи учащихся. В результате обогащается кругозор учащихся, увеличивается словарный запас, развиваются творческие способности. В данной статье рассказывается о современных формах развития творческих способностей учащихся, возможностях метода ТРИЗ, принципах метода ТРИЗ, использовании программы ТРИЗ на занятиях.

Ключевые слова

ТРИЗ, технология, развитие речи, ресурсы ТРИЗ, умение, метод, информация, занятие, обучение, образование, педагог, компьютер, творчество.

So'nggi o'tgan yuz yil mobaynida olimlar 90% dan ko'proq ilmiy kashfiyotlarni yaratdilar. Sinov va xatolar orqali ixtirochilik yo'lidani yurish bu davrda o'z ahamiyatini kamaytirdi. Davr tezkorlik bilan yangi ixtirolarni amalga osirishni taqozo etmoqda. XX asrning o'rtalarida ixtirochi Genrix Altshuller butun dunyo tomonidan foydalanib kelinayotgan yangi ilmiy usulni kashf etdi. Dastlab, Altshuller o'z metodini muhandislar uchun yaratgan edi. 1946 -yildan 1971- yilgacha Genrix Saulovich ixtirolarning umumiy jihatlarni topish maqsadida qirq mingdan ortiq ixtirolar patentlarini o'rganib chiqdi. Natijada, u har qanday ixtirochilikka asos bo'luvchi qirq prinsipni tuzib chiqdi. Garchi prinsiplar bundan ham ko'proq bo'lsada, aksariyat ixtirolar uchun ushbu prinsiplar kifoya qilishi ta'kidlanadi. Shunday qilib, ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasi (TRIZ) paydo bo'ldi. Keyinchalik bu metod ta'lim sohasida pedagogik vazifalarni hal qilish maqsadlarida ham qo'l kelishi ma'lum bo'ldi.

TRIZ pedagogikasining maqsadi- moslashuvchan firlash va hayolotni rivojlantirish, murakkab masalalarni mohirona va samarali tarzda hal qilish qobiliyatidir.

TRIZ- bu noan'anaviy muammolarni tezda hal qilishga yordam beradigan fikrlash tizimi. Bunda o'qituvchilarga olimlar, muhandislar va tadbirkorlar oldida turgan haqiqiy muammolarni hal qilish vazifalari taklif etiladi.

O'qituvchi bolani fikrlaydigan shaxs pozitsiyasiga qo'yadigan noan'anaviy ish shakllaridan foydalanadi. Maktab yoshiga moslashtirilgan TRIZ texnologiyasi

bolani "Hamma narsada ijodkorlik!" shiori ostida tarbiyalash va o'qitish imkonini beradi. Maktab yoshidagi davr o'ziga xosdir, chunki bolaning shakllanishi bilan uning hayoti ham shunday bo'ladi, shuning uchun har bir bolaning ijodiy salohiyatini ochib berish uchun ushbu davrni o'tkazib yubormaslik kerak. Ushbu texnologiyani maktab yoshidagi bolalarda (o'quvchilarda) qo'llashdan maqsad, bir tomondan, moslashuvchanlik, harakatchanlik, izchillik, dialektika kabi fikrlash fazilatlarini rivojlantirish; ikkinchi tomondan, qidiruv faoliyati, yangilikka intilish; nutq va ijodkorlik. Maktab yoshidagi bolalarda TRIZ texnologiyasidan foydalanishning asosiy vazifasi bolaga ijodiy kashfiyotlar quvonchini singdirishdir. Faoliyatni bolalarning tabiiy hayotiga tabiiy ravishda mos keladigan tarzda tashkil qiling. O'quvchi bilan dars mavzusi bo'yicha o'quv dialoglari o'tkaziladi. O'quvchi o'z fikrini faol ravishda ifodalaydi, tushunarsiz narsani so'raydi va aniqlaydi, ba'zida xato qiladi, chalkashib ketadi, tushunmaydi. Bolalarning muloqot qilish va unga yordam berish istagi faollik va qiziqishni sezilarli darajada oshiradi. Dars oxirida bolalarni aks ettiruvchi tahlil qilish ko'nikmalarini o'rgatish uchun umumlashtiring (ular nima qildilar, nimani yangi o'rgandilar, tushunarsiz bo'lib qoldilar va boshqalar). Natijalar turli shakllarda umumlashtiriladi: o'yinlar "intervyu", "yangiliklar banki", "jumlani ayting" va boshqalar; kelajak uchun rejalarni muhokama qilish (bu yerda biz bugun ... haqida bilib oldik va keyingi safar biz ... .. haqida ko'proq bilib olamiz); unumli faoliyat va olingan ishlarni muhokama qilish. Shu bilan birga, bolalarning bir faoliyat turidan ikkinchisiga tabiiy o'tishini ta'minlash, dars mazmunini keying muntazam moment bilan bog'lash maqsadga muvofiqdir. Natijalarni umumlashtirgandan so'ng, bolalar keyingi darsga qadar yuqorida aytib o'tilgan barcha mashg'ulotlar bilan bo'lishadi. Bolalar bilan ishlashda asosiy mezon materialni taqdim etishda va murakkab ko'rinadigan vaziyatni shakllantirishda tushunarlik va soddalikdir. Bolalar eng oddiy misollar yordamida asosiy qoidalarni tushunmasdan TRIZni joriy etishga majbur qilish kerak emas. Ertaklar, o'yinlar, kundalik vaziyatlar - bu bola unga duch keladigan muammolarga TRIZ yechimlarini qo'llashni o'rganadigan muhitdir. Qarama - qarshiliklar aniqlanganda, uning o'zi ko'plab resurslardan foydalangan holda ideal natijaga intiladi.

TRIZ metodini - pedagogika sohasiga joriy etgan yetakchi mutaxassis Anatoliy Gin beshta ta'lim tamoyilini ta'kidlaydi:

-o'quvchiga iloji boricha har bir jabhada va har doim tanlash huquqini bering;

-o'quvchilarga aniq yechim algoritmi va to'g'ri javob mavjud bo'lmagan muammolarni taklif qiling;

-amaliy tajribalar, tahlillar, tadqiqotlar orqali o'qitish;

-o'quvchilarning qiziqishini doimiy ravishda kuzatib borish va ularning bilimlarni tushunib egallab borayotganligini nazorat qilish;

-eng kam harajat, vaqt va kuch sarflagan holda maksimal foyda – ideal samaradorlik va ideal natija uchun harakat qiling.

TRIZ metodidagi vazifalarga to'g'ri javob yo'q. Variantlar soni cheksiz darajada ko'p bo'lishi mumkin. Biroq, metod yuzasidan tadqiqotlarni olib borishni taklif etuvchi muayyan usul mavjud.

Muammoni hal qilish kerakli resursni tanlash bilan boshlanadi. Ixtirochilik muammolarini hal qilish uchun allaqachon mavjud bo'lgan resurslardan foydalanish muhim, chunki ideal yechim tashqaridan hech narsa qo'shmasdan erishiladigan natijadir. TRIZ resurslari quyidagi toifalarga bo'linadi:

-moddiy – buyumlar (moddalar, narsalar, pul, tovarlar, asboblar va boshqalar); -axborot (axborot tashuvchilar va uni tarqatish usullari);

-inson (to'g'ridan - to'g'ri odamlar, motivatsiya, ko'rish, eshitish, ta'm bilish, hidni sezish, teri orqali his qilish, stereotip fikrlash);

-vaqt; makon; energiya (issiqlik, elektromagnit, elektr, atom va boshqalar);

- boshqa resurslar (madaniyat, tarix).

Faqat resurslarni aniqlash emas, balki ular bilan nima qilish kerakligini tushunish muhimdir. Buning uchun TRIZ-metodi 40 ta asosiy tamoyilni taklif etadi. Maqola imkoniyatidan kelib chiqib ularning bir nechtasi bilan tanishtiraman:

Birlashtirish tamoyili-bir xil ob'ektlar yoki operatsiyalarni birlashtirish, bir ob'ektni boshqasiga joylashtirish.

Parchalash tamoyili-agar yaxlit ob'ekt bilan ishlash qiyin bo'lsa, uni mustaqil qismlarga bo'lish yoki alohida bir qismi bilan ishlash.

Dinamizm tamoyili- ob'ekt va muhit munosabatlarida, ob'ekt yoki muhitni o'zgartirish kerak.

Avans printsiipi oldindan amalga oshirilmaydigan harakatni amalga oshirishdir.

Vositachilik tamoyili – agar ob'ekt bilan to'g'ridan-to'g'ri ishlash mumkin bo'lmasa, boshqa ob'ektdan foydalanish mumkin. "Aksincha" tamoyili-agar harakat qilish qiyin bo'lsa, aksincha harakat qilishingiz mumkin.

Nusxa ko'chirish printsiipi-agar ob'ekt bilan harakat qilish mumkin bo'lmasa, uning nusxasini ishlating.

Muvofiqlashtirish va kelishmovchilik printsiipi – ob'ekt bilan kerakli harakatlarni amalga oshirishni osonlashtirish uchun uni atrof-muhit yoki odamlarning umidlari va stereotiplari bilan muvofiqlashtirish (yoki nomuvofiqlashtirish) mumkin.

TRIZ metodi bolalarning kognitiv faolligini faollashtirishga, ijodkorlikning namoyon bo'lishi uchun motivatsion munosabatlarni yaratishga, o'quvchilar nutqining majoziy tomonini rivojlantirish uchun sharoit yaratishga (baholovchi lug'at, majoziy ma'noli so'zlar, sinonim va antonimlarning lug'atini boyitishga), barcha til vositalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirishga, leksik-grammatik tuzilmalarni qurishda ongni shakllantirishga, aqliy faoliyatda analitik va sintetik operatsiyalarning moslashuvchanligini rivojlantirishga yordam beradi. Natijada o'quvchilarda g'oyalar doirasi boyib boradi, so'z boyligi o'sadi, ijodiy qobiliyatlar rivojlanadi. TRIZ dialektika va mantiqni shakllantirishga yordam beradi, o'z nuqtai nazarini himoya qilishni o'rganadi va qiyin vaziyatlarga tushib qolganda, u mustaqil ravishda original echimlarni topadi. TRIZ vizual-majoziy, sababiy, evristik fikrlashni rivojlantirishga hissa qo'shadi, xotira, tasavvur, boshqa aqliy jarayonlarga ta'sir qiladi. Ta'lim muassasalarida tarbiya va ta'limning asosiy vazifalaridan biri yuqori ijodiy salohiyatga ega bo'lgan bolalarning yangi avlodini tarbiyalashdir.

TRIZ texnologiyasi universal vosita sifatida deyarli barcha faoliyat turlarida (ta'lim jarayonida ham, o'yinlarda ham, rejim lahzalarida ham) ishlatilishi mumkin. Bu sizga maktab yoshidagi bolaning ongida dunyoning yagona, uyg'un, ilmiy asoslangan modelini shakllantirishga imkon beradi. Muvaffaqiyatli vaziyat yaratiladi, qaror natijalari almashiniladi, bir bolaning qarori boshqasining fikrini faollashtiradi, tasavvur doirasini kengaytiradi, uning rivojlanishini rag'batlantiradi. TRIZ texnologiyasi har bir bolaga o'ziga xosligini ko'rsatishga imkon beradi. Bolani tashqaridan o'ylashga o'rgatadi.

Xulosa qilib aytganda, TRIZ - metodi ixtirochilik va ijodkorlikka yo'naltiruvchi eng samarali vosita sifatida pedagoglar e'tiborini qozonib kelmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Goryachev A.V., Iglina N.I. "Men hamma narsani bilib olaman, men hamma narsani qila olaman". Boshlang'ich maktabda loiha faoliyati bo'yicha qo'llanma. (2-4-sinflar). - Moskva Balass, 2010- 64-b.

2. M. Usmonboyeva, A. To'rayev "Kreativ pedagogika asoslari" moduli bo'yicha o'quv - uslubiy majmua. Toshkent - 2016.

3. Voltov A.V. "Ta'lim muassasasining asosiy ta'lim dasturining modellari: Mintaqalar tajribasi". Moskva. Ta'lim, 2011